

ODMEVI NA DOGODKE

Meta Blagšič, Andreja Erdlen, Lea Hedl, Maja Logar

RAZSTAVA IZVIRNIH ILUSTRACIJ OB MEDNARODNEM DNEVU KNJIG ZA OTROKE V MARIBORSKI KNJIŽNICI

Predstavitel ilustratorke Tine Dobrajc, Kaje Kosmač in Hane Stupica

Med dejavnostmi, ki mlade bralce v najširšem smislu vabijo v knjižnice ter jim odstirajo in bližajo knjigo, so razstave zagotovo tista oblika dela na področju mladinskega knjižničarstva, ki je morda najbolj vseprisotna in omogoča številne oblike nadgradenj in prepletov. Res je, da terjajo vsaj minimalne prostorske zmožnosti, izjemno mero inovativnosti v izborih, pristopih in postavitvah, ki bi morale biti drugačne, zarisane v presenečenje in zanimanje ter pripeljane tudi k znanjem in informacijam, ki so bralcem pri nas na voljo. V Mariborski knjižnici ob Službi za mlade bralce in ob sedežu uredništva revije *Otrok in knjiga* razstave že od leta 1971 dodelano in polno spremljajo prizadevanja za književno, knjižno in knjižnično vzgojo otroka in mladostnika. V letu 1984 smo začeli tudi s stalnicami razstav ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke, ki so že vrsto let največja razstava v knjižnici, saj uspe v svoje dogajanje povezati vedno več enot mreže Mariborske knjižnice. Sprva smo razstavo pripravljali v treh pionirskih knjižnicah, v vseh enotah pa smo na Andersenov dan opozorili s plakati in besedili poslanic in s prav posebno skrbjo z izpostavljanji in svetovanji mladinskih knjig našim bralcem. V nabore smo vključevali predvsem slovenske ilustratorje in v devetdesetih letih smo tradicionalne drugoaprilске razstave ilustracij začeli prenašati tudi v ostale enote. Vzpostavili smo koncept mozaične razstave, v kateri je vsaka knjižnica malo razstavišče, sprehod med vsemi pa ustvari celovit vpogled v opus izbranega umetnika. Promocija, popularizacija in bližanje knjižne ilustracije ter slovenskih ilustratorjev so dosegla zavidljive razsežnosti, vodstva po razstavah, likovne ustvarjalnice, obiski knjižnic, pravljicne ure in marsikdaj celo navezujoči se sklopi počitniškega dogajanja pa prinašajo številna nova znanja, navdušenja in povezave z individualnimi bralci, njihovimi družinami, šolami, vrtci in sorodnimi ustanovami v mestu. Velika otvoritvena prireditev, ki v goste vsako leto pripelje izbranega avtorja, je v mestu velik praznik. Nanj nestrpno čakajo tudi šole in vrtci, s katerimi redno sodelujemo in katerim je neposredno in vedno zanimivo izpeljano srečanje z navdušujočimi ustvarjalci priljubljena nagrada, nam pa veselje, da ga lahko slavimo v najbolj pravi družini. Običajno smo v izbore vedno vključevali ilustratorje, ki so v nekem obdobju pritegnili našo pozornost in so opazno in izrazno močno zaznamovali trenutni prostor ilustratorskega ustvarjanja. Pogosto smo se odločali za priznane umetnike in veliko smo vključevali mlade avtorje, ob katerih z veseljem omenimo,

da je marsikateri od njih zelo kmalu dosegel tudi širšo prepoznavnost in nagrade. V začetku devetdesetih let smo otvoritvenim prireditvam pridajali nove oblike, h katerim smo, če je bilo le mogoče, povabili še katerega od likovnih kritikov, likovnih urednikov, umetnostnih zgodovinarjev ali strokovnjakov s področja knjižne ilustracije in ga prosili za predstavitve in umestitve osrediščenih umetnikov. Naša sodelovanja so bila v tej smeri najbogatejša z Marušo Avguštin, srečala pa so nas tudi s Pavletom Učakarjem, Janezom Lombergarjem in Robertom Inhofom. Dandanes, ko razstava zajema tudi do trinajst knjižničnih razstavišč, se odločamo za avtorje z večjim ilustratorskim naborom. V primeru, da zanimivi mlajši avtorji tega še nimajo, ustvarjamo povezave različnih zorišč, likovnih zakonitosti ali tematik. Izvirnih ilustracij zaradi neprimernih prostorskih možnosti ne moremo postaviti prav v vsako knjižnico, zato si v teh pomagamo s kakovostnimi printi, osrednja in najbolj pregledna razstava pa je vselej v Pionirski knjižnici Nova vas, ki ima svojo Minigalerijo. Vse pogosteje v ilustratorske razstave pritegujemo tudi odraslo bralstvo in celo enote, ki so namenjene izključno njim, ilustracije pa na razstaviščih dosledno opremimo s podatki, ki le-te časovno in vsebinsko umestijo. Priprava in postavitve razstave je za nas natančno in raziskujoče delo, ob katerem ves čas razmišljamo, kako njene vsebine najbolj učinkovito in vznemirljivo prenesti otrokom in mladostnikom in jih povezati s knjižničnim fondom. S ponosom zapišemo, da smo v Mariborski knjižnici ob mednarodnem dnevu knjig za otroke razstavljali že celo paleto imenitnih ilustratorjev: Kajo Avberšek, Andrejo Borin, Tino Brinovar, Mateja de Cecca, Mojca Cerjak, Zvonka Čoha, Danijela Demšarja, Kostjo Gatnika, Jelko Godec Schmidt, Ančko Gošnik Godec, Marjanco Jemec-Božič, Sama Jenčiča, Sašo Kerkoš, Manico Klenovšek Musil, Marka Kocipra, Jano Kocjan, Mašo Kozjek, Davida Krančana, Svjetlana Junakovića, Uroša Lehnerja, Izarja Lunačka, Marjana Mančka, Grego Mastnaka, Kiki Omerzel, Andrejo Peklar, Liljano Praprotnik Zupančič, Ano Razpotnik Donati, Jelko Reichman, Lucijana Reščiča, Simona Sando, Matjaža Schmidta, Alenko Sottler, Damijana Stepančiča, Urško Stropnik, Petra Škerla, Andreja Štularja, Bredo Varl, Marijo Vogeltnik, Kamilo Volčanšek.

Letos smo v razstavi povezali ilustratorke Tino Dobrajc, Kajo Kosmač in Hano Stupica ter jih povabili v Maribor.

O izboru ilustratork

Ob razmišljanjih, koga gostiti na naši tradicionalni razstavi ob mednarodnem dnevu knjig za otroke, katerega zanimivega, prodornega ilustratorja predstaviti mladim bralcem in kako ponovno popestriti razstavišča v naših enotah, smo pomislili na Hano Stupica in na njeno *Rokavičko*. Na mehke in hkrati filigransko natančne upodobitve živali, ki se v mrzli zimi zatečejo v toplo rokavico. Avtorica svojo pozornost pritegne najprej kot predstavnica tretje generacije ilustratork v družini Stupica. Pozornost pa seveda vzbudi tudi dejstvo, da je *Rokavička* njen prvenec in da je zanj, kot doslej najmlajša dobitnica, prejela najvišje stanovsko priznanje na področju ilustracije, nagrado Hinka Smrekarja. Spomnili smo se tudi na izjemne upodobitve Tine Dobrajc v *Kurentu* Aleša Štegra. Vsestranska likovna umetnica, ki je, kot sama pove, predvsem in najprej slikarka, v zadnjem času vse pogosteje vstopa v prostor knjižne ilustracije. In nenazadnje smo se spomnili tudi na Kajo

Kosmač in na »njene« *Rdeče jabolko* in *Kataleno*, ki sta nastali v soavtorstvu s Svetlano Makarovič, ter na *Razbojniško hči* Jasne Branke Staman.

Seveda smo se v svojih razmišljanjih dotaknili še koga, ki je v preteklem obdobju vidno zaznamoval prostor slovenske mladinske ilustracije in bi ga bilo vredno predstaviti, vendar so te ustvarjalke izstopale. Našo pozornost so vzbudile že veliko prej in vsaka zase ob izidu posameznih del, ko smo jih v roke vzeli prvič ali kasneje, ko smo se iz tega ali onega razloga ponovno vračali k njim. Ker gre za razmeroma mlade avtorice na začetku svojih umetniških poti, se je takoj pojavilo vprašanje, ali bi zgolj z izbiro ene same ilustratorke zbrali dovolj gradiva za predstavitev v enajstih enotah Mariborske knjižnice.

Hana Stupica, Tina Dobrajc in Kaja Kosmač, samosvoje, izvirne umetnice, ki jih na prvi pogled ne veže nič skupnega. Pa vendar. Poglobljen pregled njihovih ustvarjanj nam odpre svet vizualnega s podobno, povezovalno energijo. V delih vseh je zaznati nekoliko temačno, tesnobno vzdušje, v nekaterih na trenutke celo morbidno in grozljivo razpoloženje. Ilustracije so temnih, zamolklih barv ali zgolj v odtenkih sive in črne, celo monokromatične. Zelo močna povezovalna nit je pri Tini Dobrajc in Kaji Kosmač tudi izpostavljen ženski ali dekliski princip. Vse pa na tak ali drugačen način priteguje svet klasičnih pravljic, ki ga s svojimi kritičnimi videnji, pričakovanji in likovnimi upodobitvami predrugačijo, obrnejo na glavo ali zastavijo tako, kot ga vidijo le one.

In če povlečemo še nekaj vzporednic: nobena od njih se pri svojem ustvarjanju ne omejuje zgolj na klasično knjižno ilustracijo, ampak svoje delo vse na zanimiv način prenašajo tudi na druge materiale, presegajo dvodimenzionalnost, se lotevajo novih tehnik in naprednih tehnologij, združujejo umetnost s komercialnim, ubirajo

Ekipo ilustratoric z ekipo RTV Slovenije, Televizije Maribor, ki je ob dogodku pripravila zanimiv prispevek. Ogledate si ga lahko na: <http://www.mb.sik.si/srecanje-z-ilustratorkami.html> (foto: Maja Logar)

nove pristope. Niso le ilustratorke, so ambasadorke nove generacije likovnih ustvarjalcev, so vizualne umetnice.

Tako smo se v Službi za mlade bralce odločili, da v letu 2016 k sodelovanju povabimo vse tri. Čeprav smo se zavedali, da bo projekt logistično zahteven, smo bili že v izhodišču nagrajani z naklonjenim in navdušenim odzivom avtoric, s katerimi smo potem v tesnem sodelovanju načrtovali veliko razstavo, njeno otvoritveno prireditev in oblikovanje promocijskega gradiva.

Prireditve za otroke

Pri prireditvah, ki jih pripravljamo za otroke ali mladostnike, smo izvajalci vedno znova postavljeni pred sicer prijeten izziv, kako ustvarjalce in njihovo delo predstaviti na razumljiv in zanimiv način, hkrati pa se izogniti posploševanju in poenostavljanju. Vrh vsega smo tokrat hkrati želeli predstaviti kar tri ilustratorke, ilustrirana besedila oživiti s pripovedovanjem, predvsem pa avtorice preplesti v živahen pogovor z otroki. Ob tem niti ne gre omenjati, da je bilo pri vsem naštetem še najtežje umestiti lastno navdušenje nad njihovim ustvarjanjem.

Že v začetku smo se tako odločili za minimalistično predstavitev izbranih gostij, ki bi zmogla z malo besedami veliko sporočiti. Prireditve smo naslonili na tri besedila. Tino Dobrajc smo predstavili s Štegrovim *Kurentom*, Kajo Kosmač z *Rdečim jabolkom*, kjer je ilustratorka in ob Svetlani Makarovič tudi soavtorica besedila, in Hano Stupica z ukrajinsko ljudsko pravljico *Rokavička*.

Avtorice so med seboj v že omenjenem smislu sorodne, po drugi strani pa seveda svojevrstne. V orisu se bomo gibali znotraj okvirjev, ki smo si jih zaradi bogatega prireditvenega kolaža zastavili v izhodišču: jedrnato in prilagojeno otroškemu občinstvu.

Tina Dobrajc (1984) nastopa kot ilustratorka, slikarka, scenografka in kostumografka. Za otroke in mladostnike zanimivi sta *S kozo Kiko v gore* Mojiceje Podgoršek in *Kurent* Aleša Štegra, torej delo, na katerega smo se v predstavitvi oprli. Predzgodba o nastanku Kurenta je zanimiva, saj je sprva obstajal kot dramsko besedilo, v gledališki uprizoritvi pa je Tina Dobrajc sodelovala kot scenografka. Ko je avtor besedilo prenesel v prozo, je umetnica s svojimi ilustracijami nezamenljivo obogatila besedilo. Kurent je kot mitološki lik strašen in hkrati prijazen, čeprav je zgodba posodobljena in obravnava aktualno problematiko. Sicer se Tina Dobrajc ukvarja z vznemirljivim ilustriranjem pravljic bratov Grimm in Hansa Christiana Andersena, saj besedila skozi ilustracije predela tako, da se sprašuje o relacijah med liki. Nasploh izpostavlja vlogo žensk in odnose med spoloma, predvsem pa njeno delo zaznamuje temačno in otožno vzdušje. Uporaba etnografskih elementov, upodabljanje avb, plastičnih rož in ženskih figur, iz katerih se kakor kri vleče rdeča nit, je preprosto presunljiva.

Kaja Kosmač (1978) se ob ilustraciji ukvarja predvsem s fotografijo in grafičnim oblikovanjem, pa tudi z videom. Na prireditvi smo se naslonili na *Rdeče jabolko*, omeniti pa velja tudi *Razbojniško hči* Jasne Branke Staman in predvsem *Kataleno* Svetlane Makarovič. *Rdeče jabolko* je nastalo kot njena diplomska naloga. Ilustracije je ustvarila pred besedilom, ki ga je gradila skupaj s Svetlano Makarovič. *Rdeče jabolko* je ena izmed različic *Rdeče kapice*, temelječa na zapisih iz 11. stoletja. V njej so združene prvine številnih variant, ki so se porajale skozi čas.

Vzdušje je grozljivo, zgodba polna simbolov. Nasploh se Kaja Kosmač v vsem svojem delovanju preizprašuje o razvoju civilizacije, predvsem pa o vlogi ženske skozi zgodovino ter nastajanju in razbijanju konstruktov.

Hana Stupica (1988) je ilustratorka, ki je sodelovala v revijah *Ciciban* in *Cicido*, za *Rokavičko* pa je kot najmlajša dobitnica prejela nagrado Hinka Smrekarja. *Rokavička* je ukrajinska ljudska pravljica, ki jo je zapisala Kristina Brenk, pisateljica, prevajalka, urednica in zbirateljica ljudskega slovstva. Živali si v dedkovi rokavički uredijo dom, vendar ga izgubijo, ko jo dedek spet najde. Hana je dogajanje postavila v mračno zimsko pokrajino z ogolelimi drevesi, temu nasproti pa stojijo topla rokavička in živali z mehкими kožuščki. Spomnimo – Hanina babica in dedek, ilustratorka Marlenka Stupica in slikar Gabrijel Stupica, sta Prešernova nagrajenca, njena mati pa vrhunska ilustratorka Marija Lucija Stupica.

2. aprila, na mednarodni dan knjig za otroke, je skupina petošolcev z različnih mariborskih osnovnih šol do konca napolnila Svečano dvorano mestne hiše na Rotovškem trgu. Po kratkih in z zanimivostmi zapoljenih uvodnih predstavitev, smo gostje povabili k pogovoru, ki je želel biti sproščen, za vse tri enako odmerjen in za radovedne mladostnike pritegljivo izpeljan. Zgodil se je vznemirljiv dopoldan, poln veselja, umetniških skrivnosti in napotkov, mojstrskih umestitev in povezav, izmenjav mnenj, zgodb in drobnih skrivnosti ilustratorok ter številnih vprašanj, ki so jim jih naši obiskovalci zastavljali z zagonom in vedoželjnostjo. Za to priložnost

Z mladimi bralci obkrožene ilustratorke, v ospredju Kaja Kosmač (foto: Maja Logar)

smo pripravili tudi spominske letake, s katerimi so otroci stopali do ilustratork, jih prosili za podpise in se ob tem z njimi tudi pomenkovali.

Razstave ilustracij Tine Dobrajc, Kaje Kosmač in Hane Stupica so potem še ves april in maj krasile številne enote naše mreže: Knjižnico Rotovž, Pionirsko knjižnico Rotovž, Pionirsko knjižnico Nova vas, Knjižnico Bistrica ob Dravi, Knjižnico Šentilj, Knjižnico Kamnica, Knjižnico Hoče, Knjižnico Studenci, Knjižnico Pekre, Knjižnico Tezno in Knjižnico Selnica ob Dravi. Povezovali smo jih z izvedbami vodstev po razstavah in s predstavitvami za otroke, mladostnike in odrasle bralce. Gradiva za veliko sočasno skupino razstavišč različnih obsegov smo imeli toliko, da smo lahko res svobodno in bogato krojili različne sklope, jih pomensko in simbolno povezovali v celote in naprej v izčrpen, pester in navdihujoč sprehod skozi celotno ustvarjalno zgodbo treh gostujočih ilustratork. Ena od knjižnic se je ponašala celo z očarljivima pravljicnima lutkama Tine Dobrajc, marsikatera z njenimi močnimi ženskimi upodobitvami in večina z izjemnimi ilustracijami *Kurenta* presenetljivih formatov, ki jih knjižna izdaja marsikje izgublja. Ob presunljivo in v trpko strašljivost odeto ilustracijo Kaje Kosmač smo vključevali njeno fotografsko delo in v Pekrah razstavili veliko fotografijo, ki je v času razstave popolnoma spremenila vstopanje v knjižnični prostor. Z veseljem smo ob *Rokavički* in številnih živalskih upodobitvah razstavili mandrila Hane Stupica, ki je počasi, skrbno ter v najnatančnejše detajle nastajal sočasno z dogovori za našo razstavo in smo ga lahko ob tem spremljali. Z vsemi zgodbami smo mu pridružili rojstnodnevnega zajca in tistega z glavobolom ter deklico, ob kateri skoraj ne moreš verjeti, kako mehko in otožno učinkuje najdrobnejši pogled potegov ene same barve.

Ob izteku razstave smo umetniška dela varno in smiselno ponovno razporedili v mape in jih pripravili za prevoz domov. Pot nas je iz Maribora vodila v Ljubljano

Kaja Kosmač in Hana Stupica med pogovorom (foto: Maja Logar)

in naprej v Škofjo Loko, cestno smo povezali dobršen del Slovenije in lepo je bilo čutiti, kako v stikih so ostale tudi Tina Dobrajc, Kaja Kosmač in Hana Stupica, ki so se do mariborskega sodelovanja poznale le po svojem ilustratorskem delu. Ustvarjalno in osebno sobivanje jih je v enem avtu pripeljalo v štajersko mesto, ki nobeni ni bilo novo. Mariborska knjižnica in otroci, ki so jih imeli priložnost srečati in malo tudi spoznati, o njih še vedno mislijo z naklonjenostjo in z občutkom bližine, številne širitve razstav z raznoterimi oblikami bibliopedagoškega dela so ilustratorski odjek prenesle skoraj v poletje. Z veseljem in posebnim odnosom svoja znanstva z vsemi tremi ilustratorkami nosimo v nadaljevanje tudi v Mariborski knjižnici.

Tina Dobrajc med podpisovanjem (foto: Maja Logar)